

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (39) 2018

УДК 378.147:811

Грищенко І.В. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції у процесі вивчення української мови як іноземної; 8 стор.; кількість бібліографічних джерел – 7; мова українська.

Анотація. У статті розглянуто проблему формування лінгвокраїнознавчої компетенції при вивченні української мови як іноземної. Вказано на важливість фахової підготовки викладача, обізнаність в українській культурі та культурі іноземних студентів.

Ключові слова: українська мова, іноземна мова, лінгвокраїнознавство, компетенція, міжкультурна комунікація, інакшість.

Відкриття кордонів, розширення співпраці з іншими країнами та вихід України на ринок освітніх послуг активно розширює географію студентської аудиторії українських закладів вищої освіти, сприяє освітній міграції, налагоджує міжкультурний полілог.

Питання різних аспектів лінгвокраїнознавчої компетенції у процесі вивчення іноземних мов досліджували В. Сафонова, Т. Лотарьова, М. Нефедова, В. Лещенко, С. Полякова, Л. Мамонова, І. Бронетко, Ю. Веклич, Д. Миронець, А. Мормуль, І. Судук, Н. Литвин, М. Титова та ін. Проте питання формування лінгвокраїнознавчої компетенції у процесі вивчення української мови студентами-іноземцями ще досліджене недостатньо.

Вивчення української мови іноземцями з метою здобуття у подальшому знань та вищої освіти отримало адекватну вагу лише після усвідомленого поступового відходу України від радянського минулого та виходу на міжнародну арену як повноцінного гравця та самостійної і незалежної держави. Українська мова як іноземна – дисципліна порівняно нова. На думку науковців, методика її викладання отримує відповідний розвиток, перебуває на етапі становлення і формування. За часів радянщини було накопичено значний досвід у викладанні російської мови як іноземної. Проте поза науково-методичною увагою залишалися чимало аспектів вивчення саме української мови, і насамперед її лінгвокраїнознавчий аспект. Укладаючи систему завдань і вправ, під час добору навчальних текстів важливо пам'ятати про необхідність врахування цього вагомого моменту. Відсутність базових знань про країну, у якій навчаються студенти-іноземці, створює комунікативні бар'єри з місцевим населенням, відмінність у культурі може спричинити непорозуміння загалом, та не дозволяє повною мірою порозумітися з одногрупниками-українцями, викладачами тощо. Обізнаність у лінгвокраїнознавчій складовій сприяє діалогу культур, зближенню людей різних національностей [7, с. 153].

Лінгвокраїнознавчу компетенцію визначають як цілісну систему уявлень про національно-

культурні особливості певної країни, володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови у процесі життєдіяльності, комунікації. Для формування лінгвокраїнознавчої компетенції важливим компонентом є так звані фонові знання (*background knowledge*), глибокий зміст, який відомий мешканцям цієї країни (на відміну від загальнолюдських або регіональних) [1, с. 184-185]. Необхідно використовувати *лінгво-соціокультурну методику*, яка охоплює мовну та міжкультурну парадигми (більш відома як метод «повного мовного занурення»), що сприяє ефективнішому вивченню мови, кращим результатам.

С. Полякова і Л. Мамонова окреслюють відмінності між країнознавством (як суспільнознавчою дисципліною) та лінгвокраїнознавством (як суто філологічною дисципліною), вказуючи, що лінгвокраїнознавство є складовою на практичних заняттях, поєднуючи вивчення іноземної мови з певними відомості про країну цієї мови. Головною метою авторки визначили забезпечення комунікативної компетенції у процесі міжкультурної комунікації шляхом сприйняття мови співрозмовника та оригінальних, переданих текстів. Лінгвокраїнознавство у цьому аспекті виконує герменевтичну функцію, забезпечує адекватне розуміння та осмислення іномовного тексту [6]. Поряд з цим, дослідниці вказують на відмінності між аккультуризацією та лінгвокраїнознавчим аспектом. Метою вивчення іноземної мови і культури цієї країни є передача фонових знань, які притаманні носіям мови. Цей процес певним чином подібний до аккультуризації (процес засвоєння особистістю, що виросла в умовах однієї культури, елементів іншої культури). Проте процес отримання лінгвокраїнознавчої інформації про культуру відрізняється від аккультуризації. Відмінність полягає в тому, що у процесі вивчення іноземної мови і культури інофон зберігає свою етнічну доміанту, відбувається збагачення фонових знань тощо [6]. Отже, у процесі навчання української мови як іноземної варто орієнтуватися саме на подачу лінгвокраїнознавчих відомостей.

Як вказує А. Мормуль, «в основу навчання іноземної мови покладено формування певного

рівня комунікативної компетенції, складовою якої є лінгвістична та країнознавча компетенції, тобто знання, уміння і навички використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні лінгвістичні та країнознавчі реалії» [5, с. 133]. Дослідники визначають такі основні складові професійної комунікативної компетентності викладачів: мовленнєва компетенція (аудіювання, говоріння, читання та письмо), мовна компетенція (лексика, граматики та фонетика мови, яка вивчається), лінгвокраїнознавча компетенція (знання географії, історії, державного устрою, культури країни, особливостей соціокультурного розвитку країни на сучасному етапі, володіння особливими характерними проявами мовленнєвої та немовленнєвої (міміка, жести) поведінки носіїв мови у певних ситуаціях спілкування тощо) [2, с. 118-119]. Навчання іноземній мові ставить перед викладачем вимоги. Наприклад, при викладанні української мови як іноземної необхідно бути обізнаним у відмінностях в українській культурі, мові та культурі і мові студентів-іноземців; стимулювати бажання пізнавати нові факти з культури країни, в якій вони зараз перебувають та налагоджувати таким чином міжкультурну комунікацію.

Лінгвокраїнознавчий аспект варто враховувати при підготовці методичних розробок, він має бути представленим в цілях та завданнях навчання будь-якої іноземної мови, а також у змісті та прийомах навчання, що дозволяє цілеспрямовано здійснювати формування фонових країнознавчих знань від початку мовної підготовки. Наприклад, у підручниках з української мови як іноземної вміщено значну кількість лінгвокраїнознавчої інформації. Така методика формування лінгвокраїнознавчої компетенції є найоптимальнішою, дозволяє інофону знайомитися з національно-культурними особливостями країни, мову якої вони вивчають, уникати комунікативних бар'єрів у спілкуванні з оточенням, не почуватися ізольовано у чужій країні [7, с. 154]. Так, сучасні укладачі посібників з української мови як іноземної обов'язково вводять лінгвокраїнознавчий компонент до кожної теми. Зв'язок історії і культури народу з мовою, на думку науковців, особливо яскраво проявляється на фразеологічному рівні. Наприклад, саме у пареміях відображено специфічні національні риси характеру, побуту, звичаїв, традицій історії народу. Тому вивчення фразеологізмів варто вводити під час вивчення тем, пов'язаних із особливостями українського культурного простору, це стимулюватиме пізнавальну активність студентів [7, с. 156]. Тому, на заняттях варто вводити та опрацьовувати прислів'я, приказки та ін., віднаходити відповідники у мові інокомуніканта.

Інтенсифікація процесу та популяризація вивчення української мови для іноземців підвищує статус української мови в країні і в світі, стимулює зростання інтересу до вивчення української мови,

сприяє розширенню міжнародного співробітництва, забезпечує формування позитивного міжнародного іміджу української системи освіти, розвиває культурні та освітні зв'язки із зарубіжними країнами.

У цьому аспекті вагомі досягнення та напруження у галузі вивчення української мови як іноземної, популяризації української мови і культури мають представники Львова (Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко та ін.). Зокрема, ними розроблено проект Державного стандарту з української мови як іноземної, в якому визначено вимоги до рівня володіння для інокомунікантів. В ньому уніфіковано систему вимог, чітко вказано перелік комунікативних умінь, знань і навичок для кожного рівня (відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, від рівня А1 до С2). Розробка цього Стандарту є актуальною, оскільки щороку збільшується кількість програм освітнього обміну між українськими та закордонними освітніми осередками. Також в усьому світі збільшується кількість академічних осередків, де вивчають українську мову та культуру (Кембриджський університет, Берлінський університет імені Гумбольдта, Український інститут у Лондоні тощо) [4]. Укладачки мають великий досвід роботи у галузі викладання української мови, написання посібників, значний досвід роботи з іноземцями, які мають потребу і бажання освоїти цю мову.

Науковцями виокремлено такі шляхи формування лінгвокраїнознавчої компетенції для пришвидшення та полегшення процесу адаптації іноземних студентів у нових соціокультурних умовах: розтлумачення безеквівалентних лексем мови, які відображають реалії країни, усвідомленого користування ними у процесі комунікації; ознайомлення з фразеологізмами, які містять відомості про характерні національні риси, специфіку побуту країни, традиції тощо; отримання лінгвокраїнознавчого матеріалу шляхом читання оригінальних, нередагованих текстів (літературних, науково-популярних текстів, газетних нотаток, реклами, оголошень тощо) [7, с. 156]; вивчення відповідних текстів під час аудиторних занять та самостійної роботи; відвідування музеїв, виставок, культурних та історичних осередків, перегляд кінофільмів, озвучених українською мовою.

Наприклад, студенти-іноземці, які вивчають українську мову як іноземну в місті Києві, мають унікальну можливість ознайомитися з історією та побутом української землі, зокрема відвідати Національний музей народної архітектури та побуту України, де просто неба представлено архітектурно-ландшафтний комплекс усіх історико-етнографічних регіонів України; тематичний дендропарк, куточок української природи, архітектури та побуту «Мамаєва Слобода» та ін.

У процесі вивчення іноземної мови важливим є відторгнення усвідомлення чужості нової

мови та усвідомлення її інакшості. Так, Є. Іванова вважає, що в ході діалогу потоки текстів змінюють свій напрям; у момент перелому в напрямі потоку тексти перекладаються на “свою” мову із “чужої”. Одночасно вони зазнають трансформації відповідно до законів культури-реципієнта [3, с. 13]. Головним завданням навчання українській мові студентів-іноземців є вивчення мови за певний проміжок

часу для подальшого вступу до закладів вищої освіти. Попри активне залучення інноваційних комп'ютерних технологій, широке застосування інтернет-ресурсів, дистанційні курси тощо, які надають можливості самостійно освоювати навчальні матеріали, все ж аудиторні заняття, безпосереднє спілкування викладача зі студентом залишається головним методом навчання.

Література

1. Бронетко І. Методика формування лінгвосціокультурної компетенції учнів загальноосвітніх шкіл // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. – 2014. – Книга 3. – С. 183-186.
2. Веклич Ю, Миронець Д. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови // Молодь і ринок. – № 3 (86), 2012. – С. 118-121.
3. Іванова Е.М. Полилог как трансформация диалога в современном обществе: автореф. дисс. на соиск. степени канд. филос. наук: спец. 09.00.01 «Социальная философия». – Томск, 2009. – 24 с.
4. Мінсвіти розробило стандарт з української мови як іноземної [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/05/11/7179985/>
5. Мормуль А.М. Лінгвокраїнознавча компетенція як складова професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка (37). pp. 133-135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2084/>
6. Полякова С.В., Мамонова Л.А. Лінгвокраїнознавство – освіта засобами іноземної мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/ESPR_2006/Philologia/10_poljakova%20s.v..doc.htm
7. Судук І.І., Литвин Н.Б., Титова М.В. Шляхи формування лінгвокраїнознавчої компетенції на заняттях з української мови як іноземної // Вісник ОНУ. Сер.: Філологія. 2016. Т. 21, вип. 2(14). – С. 153-161.

Ірина ГРИЩЕНКО

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

Аннотация. В статье рассмотрена проблема формирования лингвострановедческих компетенций в процессе изучения украинского языка как иностранного. Указано на важность профессиональной подготовки преподавателя, осведомленность в украинской культуре и культуре иностранных студентов.

Ключевые слова: украинский язык, иностранный язык, лингвострановедение, компетенция, межкультурная коммуникация, инаковость.

Iryna HRYSHCHENKO

LINGUA-CULTURAL COMPETENCE FORMING IN THE PROCESS OF THE STUDYING OF UKRAINIAN LANGUAGE AS FOREIGN

Summary. The article is devoted to problem of forming Lingua-Cultural Competence in the process of studying the Ukrainian language as a foreign language. The emphasis has been placed on importance of teacher's competence, awareness in the Ukrainian culture and culture of foreign students.

Key words. Ukrainian language, foreign language, linguistic studies, competence, intercultural communication, inaky.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2018 р.

© Грищенко І.В., 2018

Грищенко Ірина Василівна – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови Державного університету телекомунікацій (м. Київ).